

Ukrajna és Oroszország útja Európába – együtt, külön-külön vagy sehogyan sem?

Ludvig Zsuzsa

Ukrajnából szeptember 16. óta politikai demonstrációkról kaptunk híreket. Az ellenzék Kucsma elnök lemondását követeli. Az okok inkább politikai mint gazdasági jellegűek. Az incidensek bár – nagy valószínűséggel – egyelőre nem jelentenek komoly veszélyt az elnöki hatalomra nézve, mégis árnyékot vethetnek az ország és a Nyugat közti kapcsolatokra, tovább ronthatják Ukrajna EU-integrációs törekvései megvalósulásának esélyeit.

Az események hátterében két politikai jellegű „évfordulós” ügy áll. Két évvel ezelőtt szeptember 16-án gyilkolták meg a kedvelt, szókimondásáról ismert újságíró, Georgij Gongadzét. Másrészt, az amerikai háborús készülődés közepette, most különös hangsúlyt kaptak Kijev két évvel ezelőtti hadiszállítási Irakba, melyeket az ukrán vezetés tagad, az Egyesült Államok azonban bizonyítottnak tekint. Az ügy következményeként az Egyesült Államok felfüggesztette pénzügyi segélyei folyósítását az országnak. (Ukrajna 1999-ben az Egyesült Államok által támogatott országok között a harmadik helyen állt.)

Noha Ukrajna számára az Egyesült Államok – Oroszországgal együtt – stratégiai partner, az ország külpolitikai irányultságát alapvetően az Európa felé fordulás jellemzi. Ukrajna már 1998-ban megfogalmazta az Európai Unióra vonatkozó stratégiai célját, a társult tagságnak, majd hosszabb távon magának az EU-tagságnak az elérését. Az Európai Unió részéről azonban mindezidáig nem érkezett meg a Kijevet kielégítő válasz. Az 1999. decemberi „EU Common Strategy on Ukraine” c. dokumentum mindössze addig jut, hogy megfogalmazza: „...Az Európai Unió elismeri Ukrajna európai aspirációit, és üdvözlí Európa melletti döntését...” Mindez azonban vajmi kevés az egyelőre ugyan türelmes, de egyértelmű tagsági ígéretre váró ukrainaiak számára, akik a maguk részéről egyoldalúan, az EU részéről tett ígéretnek nélkül is megkezdték az integrációs intézményi közeledést. A kormányzati struktúrában

e célból jelentős módosításokat hajtottak végre, amit jól illusztrál a Gazdasági és Európai Integrációs Minisztérium elnevezés. Célul tűzték ki a jogrendszer harmonizációs átalakítását is, az *aquis communautaire* egyoldalú – tehát az EU részéről fennálló bármilyen kényszer nélküli – átvételét. Mindehhez persze hozzá kell tennünk, hogy Ukrajna azokhoz az országokhoz tartozik, ahol a szabályozási gyakorlatot az új törvények, a módosító rendelkezések és egyéb jogszabályok igen magas száma, ugyanakkor a tartalmi előrelépés hiánya jellemzi. Mindennek okát nemcsak a sokat emlegetett korrupcióban – az egyéni érdekek mindenek felett való érvényesülésében – kell keresnünk, hanem jelen esetben az EU-s ismeretekkel rendelkező megfelelő képzettségű szakemberek hiányában is. (Ebből a szempontból a TACIS-program még hosszú évekig missziót tölthetne be.)

Az ország óriási tennivalók előtt áll. Közéjük sorolandó a társadalom széles köreinek megnyerése, ami tekintettel Ukrajna (némi leegyszerűsítéssel nyugat-barát – orosz-orientált) megosztottságára, szintén nem kis feladat. Nem éreketlen azonban, hogy az elit jelentős része már most is egyértelműen Európa-párti.

Gyakran felmerülő kérdés Ukrajna európai ambíciói kapcsán: Oroszországgal vagy nélküle? Álmodozhat-e az Oroszországtól – legalábbis gazdaságilag – még mindig alapvetően függő ország arról, hogy egyszer majd tagjává válik az uniónak, anélkül hogy Oroszország is bekerülne? Ukrajnából nézve a válasz: igen. Oroszország ugyanis akkora falat lenne az Európai Unió számára, ami nagy eséllyel a torkán akadna. Mindezt igen jól látják Moszkvában is. Miközben a putyini pragmatista külpolitika szintén döntő szerepet szán Európának – a 2001. szeptember 11-i terrortámadást követően felmelegedő amerikai viszony mellett is –, a cél ma már egyértelműen nem a tagság megszerzése. Úgy tűnik, hogy az Európai Unió és Oroszország megta-

lálta a megoldást: anélkül közeledni egymáshoz gazdaságilag (és politikailag), hogy kezelhetetlen mennyiségű terhet egyik fél se vegyen magára. A megoldás a Közös Európai Gazdasági Tér (*Common European Economic Space*, CEES). Az elgondolások szerint a kitűzött cél a négy szabadság elérése, azaz az áruk, a szolgáltatások, a tőke és a személyek szabad mozgásának biztosítása, de csak hosszú távon, 15-20 éves távlatban, mindkét fél lehetőségeinek, érdekeinek messzemenő figyelembe vétele mellett. Tehát a kapcsolatokat egyelőre nem terhelik meg egyik fél részéről sem teljesíthetetlen ígéretek és kötelezettségek (pl. a tagsággal együtt járó szinte kivitelezhetetlen intézményi reformok és finanszírozási szükségletek) vagy irreális időhatárok. Másrészt a Moszkva és az EU közötti közeledés másik frontja a sokat emlegetett energiadialógus, amelyben már rövidebb távon is várhatók kézzelfogható eredmények. Moszkva bővülő európai piacokra, Brüsszel pedig energiabehozatalának diverzifikálódására, az arab országoktól való függés gyengülésére számíthat.

Mindkét ország uniós kapcsolatait megterheli azonban még egy hátralévő feladat, a WTO-tagság megszerzése. Ukrajna és Oroszország már hosszú évek óta tárgyal a tagságról, ami még mindig nincs elérhető közelségben. (Ugyanakkor mindkét ország bízik a tagság 2003-as megszerzésében.) Bár ehhez elvileg mindkét fél élvezi a Nyugat meghatározó szereplőinek támogatását, a bilaterális tárgyalások még a folyamatban jobban előrehaladt Oroszország számára is okozhatnak meglepetéseket. Nem beszélve arról, hogy még most sem egyértelmű, hogy a tagság előny-hátrány mérlege valóban pozitív lesz-e. A WTO-tagság ugyanis végre-valahára azt jelentené mindkét ország számára, hogy a nemzetközi gazdasági közösség egyenjogúnak elismert alanyaivá válnak, világgazdasági integrálódásuk sikeres. Ezen túlmenően javulást várnak az EU-val bonyolódó külkereskedelem leginkább problémás kérdéseiben, a dömpingellenes intézkedések terén is. Másrészt azonban mindkét országban a gazdaság jelentős részét – néhány iparág kivételével – a tagsággal együtt járó kötelezettségek újabb sokkhatásként érhetik. A hazai ipart olyan kihívások érhetik, amelyeknek nem biztos, hogy képes megfelelni. Ukrajnában ezt a helyzetet úgy próbálják értelmezni, hogy a tagság azokat a szerkezeti változásokat kényszeríti majd ki, amelyek amúgy is elengedhetetlenül szükségesek a gazdaság jövője szempontjából. Kérdéses azonban, hogy mindez nem lesz-e túl fájdalmas, és nem veszélyezteti-e majd az ukrán gazdaság elmúlt évekbeli eredményeit? (Az orosz trendet követve közel egy évtizedes mélyrepülés után Ukrajnában is növekedésnek indult a gazdaság: 2000-ben 5,8%-kal, 2001-ben pedig 9%-kal haladta meg a GDP az előző

év – igaz, még mindig igen gyenge bázisnak számító – teljesítményét. Úgy tűnik, az 1998-99-es válságot követően most a pénzügyek is stabilizálódóban vannak.)

Gazdasági teljesítményét tekintve jelenleg mindkét ország meglehetősen pozitív képet mutat. (Oroszország még mindig profitál a magas világgazdasági olajárakból, de az egész gazdaságot tekintve a növekedés lendülete megtört.) Megvan a szükséges politikai akarat is az európai integrálódáshoz. Míg Oroszország számára sikerült megtalálni a mindkét felet egyrészt kielégítő, másrészt megfelelő mozgástérrel hagyó megoldást, az ukrán kérdés nyitott. Az Európai Unió előbb-utóbb – és a kelet-európai kibővülésekre tekintettel inkább előbb – kénytelen lesz szembenézni az egyre nyomatékosabban jelentkező ukrán igényekkel, és valami kézzelfogható javaslattal előállni. Mostanában felmerült elképzelés például az, amelyik egyfajta „speciális szomszéd-ság” fogalmának és feltételeinek kialakításával szeretné „kifizetni” az ukrán (és moldovai) követeléseket. Bár ez a koncepció még csak körvonalazóban van, félő, hogy nem elégíti majd ki az ukrán igényeket, hiszen ők végső célként nem valami különleges státuszt, hanem rendes EU-tagságot szeretnének elérni. Így számukra a hozzá vezető közbülső lépcsőfok is akkor fogadható el, ha ilyen irányba mutat.

Az Ukrajna-EU-kérdéskörnek Magyarországot érintő üzenete is van. Igen hasznos lenne, ha Magyarország úgy lépne be az Európai Unióba, hogy átgondolt és következetes elképzelései vannak a szomszédos Ukrajnát érintő európai uniós politika általunk támogatott irányáról. Ukrajna – nem meglepő módon – a szomszédos kelet-közép-európai országok között igyekszik szövetségeseket szerezni. Lengyelország már évekkel ezelőtt stratégiai partnerség felajánlásával adta meg a választ. A kérdésben hamarosan Magyarországnak is véleményt kell nyilvánítania.

* * * * *

Eddig megjelent számaink megtekinthetők és letölthetők a www.vki.hu weboldalról.